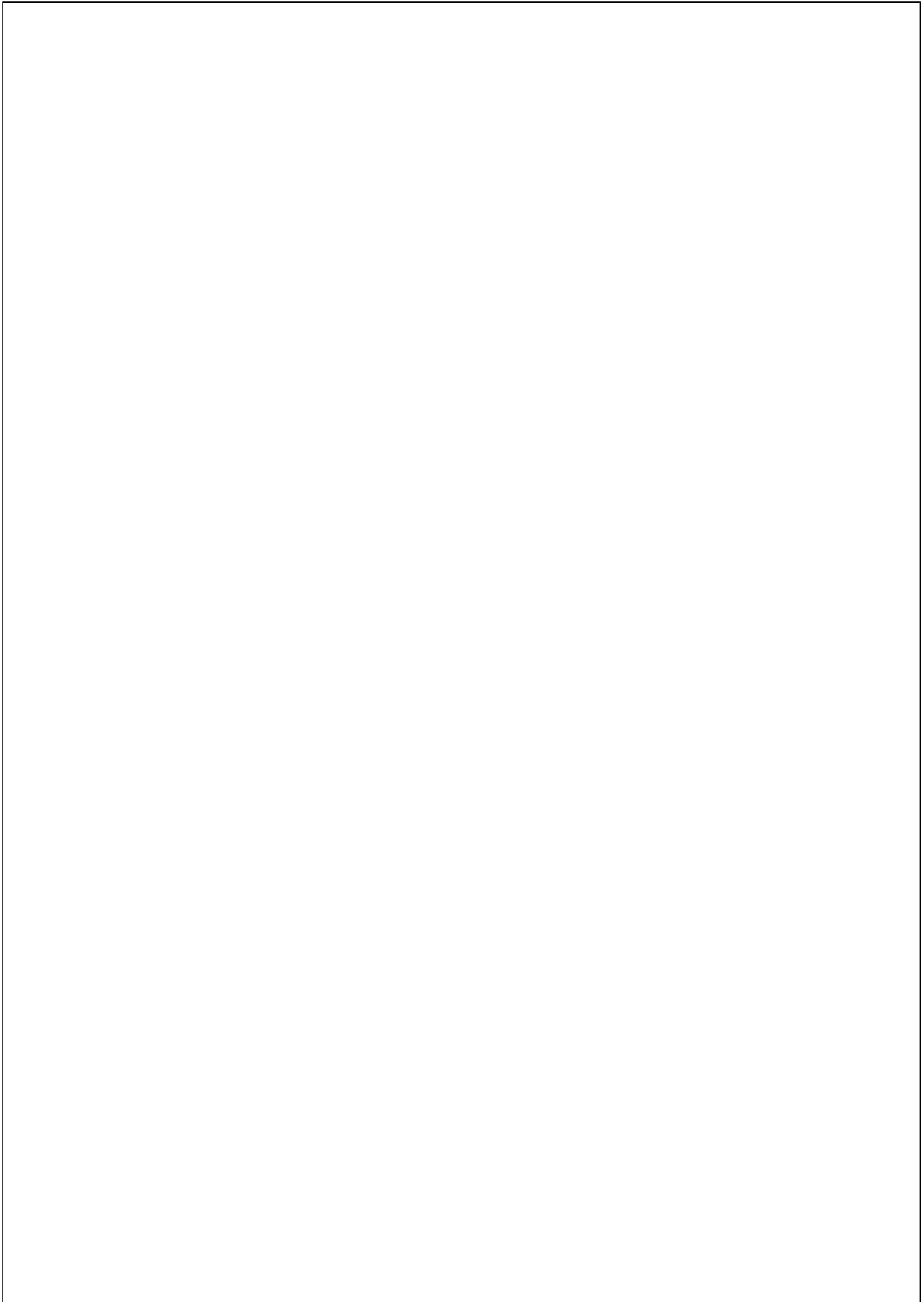

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/230322,Upamietnilismy-polskich-uchodzcow-w-Oudtshoorn-RPA.html>
27.02.2026, 09:15

[Następny](#)

[Powrót](#)

Upamiętniliśmy polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA)

24 września 2025 r., w południowoafrykańskim Oudtshoorn odbyła się uroczystość odsłonięcia pomnika upamiętniającego polskich uchodźców w Oudtshoorn. W uroczystościach udział wziął zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma.

24.09.2025

[Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa Oudtshoorn](#) [Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności uchodźcy polscy](#)

Podczas II wojny światowej, po ewakuacji armii gen. Andersa z ZSRS, ponad 18 000 obywateli polskich, w tym ok. 8 000 dzieci zostało skierowanych do 22 polskich osiedli na terenie Afryki Południowo-Wschodniej. W kwietniu 1943 r., na zaproszenie premiera Unii Południowej Afryki (obecnie RPA) Jana Smutsa, grupa polskich dzieci dotarła do Oudtshoorn. Pomnik, ufundowany przez Związek Sybiraków w Afryce Południowo-Wschodniej oraz Instytut Pamięci Narodowej, upamiętnia 600 osób – 500 polskich dzieci i ich opiekunów, którzy po deportacjach sowieckich znaleźli schronienie w tym ośrodku. W uroczystym odsłonięciu monumentu wzięli m.in. udział Felix Vasky i Stanisław Niekrasz, którzy jako dzieci trafili do Oudtshoorn.

Uroczystości rozpoczęła Msza święta w kaplicy Czarnej Madonny w miejscowej katedrze katolickiej. Po nabożeństwie, w muzeum historyczno-kulturowym CP Nel nastąpiło uroczyste odsłonięcie pomnika.

Podczas wydarzenia zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma podkreślił w przemówieniu, że Polacy należą do narodów, których groby rozsiane są po całym świecie, jednak nie są one świadectwem podbojów czy kolonialnej ekspansji, lecz dramatycznych losów wynikających z wojen i represji:

- Polskie groby na wszystkich kontynentach są pamiątką dramatycznych losów Polaków w XIX i XX wieku. Są świadectwem walki o niepodległość, prowadzonej niekiedy tysiące kilometrów od Polski lub gehenny cywilnej ludności wygnanej z ziemi ojczystej. Spotykamy się dziś na południowych krańcach Afryki, aby dać dowód naszej pamięci. Bo naszym obowiązkiem jest pamiętać o wszystkich naszych rodakach, którzy pozostali na zawsze na długim szlaku prowadzącym do wolnej Polski

- podkreślił.

Odnosił się również do projektu IPN „[Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności](#)”, zainicjowanego przez dr. Karola Nawrockiego, ówczesnego prezesa IPN, obecnie Prezydenta RP. Projekt, realizowany od 2022 roku, upamiętnia szlak bojowy Armii Andersa i losów ludności cywilnej ewakuowanej z ZSRS.

Dr Mateusz Szpytma przywołał dramatyczne okoliczności, w jakich w 1942 r. i kolejnych latach dziesiątki tysięcy polskich dzieci trafiły do Iranu, a następnie do Afryki. Na kontynent przybyło ponad 18 tys. Polaków, w tym blisko 8 tys. dzieci – część z nich znalazła dom w Oudtshoorn.

- Młodzi Polacy po likwidacji osiedla w 1947 r. stali się w większości członkami

południowoafrykańskiego społeczeństwa, wnosząc swój wkład w rozwój państwa, które okazało im gościnność i pomoc. Tego wolna Polska nigdy nie zapomni i zawsze pozostanie wdzięczna

- zaznaczył zastępcę prezesa IPN.

Instytut Pamięci Narodowej opiekuje się polskimi miejscami pamięci i grobami Polaków. [W 2022 r. delegacja Instytutu Pamięci Narodowej uczestniczyła w otwarciu odnowionego cmentarza polskiego w Rusape w Zimbabwe](#). Renowację nekropolii, obejmującą m.in. odtworzenie nagrobków, ogrodzenia i tablic informacyjnych, sfinansował Instytut Pamięci Narodowej.

Centralnym elementem monumentu odsłoniętego w Oudtshoorn jest kamienna płyta z czarnego granitu Zimbabwe, na której umieszczono trójwymiarowe postacie: mężczyzny i kobiety – symbolizujących opiekunów – oraz pięciorga dzieci (trzech chłopców i dwóch dziewczynek). Na tylnej części monumentu wyryto imiona i nazwiska dzieci oraz ich wychowawców.

W wydarzeniu uczestniczyli przedstawiciele Ambasady RP w RPA – chargé d'affaires a.i. Jacek Chodorowicz oraz konsul Robert Rusiecki, podsekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Henryka Mościcka-Dendys, dyrektor departamentu współpracy z polską diasporą i Polakami za granicą Anna Sochańska, prezes Polskiego Stowarzyszenia Deportowanych na Syberię w Afryce Południowo-Wschodniej Stefan Szewczuk, dyrektor Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN Adam Siwek, a także przedstawiciele władz lokalnych, rodziny oraz mieszkańcy miasta. Na uroczystości przybyła również z Polski grupa harcerzy zaangażowanych w projekt „Harcerska Afryka”.

Podczas wizyty w RPA dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN, złożył kwiaty i zapalił znicze na grobie Polaków, pochowanych na cmentarzu w Oudtshoorn: Stanisława Sochy, Filipa Kordonowskiego, Włodzimierza Kmicikiewicza i ich opiekuna.

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Uroczystość odsłonięcia pomnika polskich uchodźców w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Msza święta w kaplicy Czarnej Madonny w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Msza święta w kaplicy Czarnej Madonny w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Msza święta w kaplicy Czarnej Madonny w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Dr Mateusz Szpytma, zast. prezesa IPN, złożył kwiaty na grobie Polaków na cmentarzu w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Dr Mateusz Szpytma, zast. prezesa IPN, złożył kwiaty na grobie Polaków na cmentarzu w Oudtshoorn (RPA) - 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Dr Mateusz Szpytma, zast. prezesa IPN, złożył kwiaty na grobie Polaków na cmentarzu w Oudtshoorn (RPA) – 24 września 2025. Fot. Mateusz Niegowski (IPN)

Wraz z odsłonięciem pomnika zainaugurowano Szlak Dziedzictwa Polskiego w Oudtshoorn, obejmujący m.in. polską stałą wystawę w Muzeum CP Nel, ikonę i witraże w Kaplicy Czarnej Madonny, odnowione nagrobki polskich dzieci na miejscowym cmentarzu oraz historyczny most, którym chodzili do miasta.

Uroczystość odbyła się przy CP Nel Museum, mieszczącym się w zabytkowym gmachu dawnej szkoły dla chłopców z 1906 r. Muzeum, założone w 1972 r., dokumentuje dzieje regionu Klein Karoo i tzw. epoki boomu strusiego. W swoich zbiorach i programach edukacyjnych placówka od lat podkreśla także obecność polskich dzieci w Oudtshoorn w czasie II wojny światowej, dzięki czemu pamięć o tym epizodzie historii pozostaje żywa.

Podczas II wojny światowej polscy emigranci trafili do Afryki Wschodniej i Południowej w liczbie około 20 tysięcy. Były to głównie kobiety i dzieci oraz mężczyźni niezdolni do służby wojskowej, którzy wyszli z ZSRR wraz z Armią Polską do Iranu w 1942 roku. Na terenie Ugandy, Kenii, Tanganiki, Rodezji Północnej, Rodezji Południowej, ZPA (obecnie RPA) powstały 22 polskie osiedla. W największym z nich – Tengeru pod Kilimandżaro - mieszkało prawie 5 tys. osób. W polskich osiedlach funkcjonowało ponad 50 polskich szkół na różnych poziomach, aktywnie działało harcerstwo. Kwitło w nich życie religijne, patriotyczne i kulturalne – w osiedlach były świetlice, biblioteki, radio, teatr, budowano kościoły. W latach powojennych (z wyjątkiem RPA), ludność polska została zmuszona do wyjazdu z Afryki. Większość trafiła do Wielkiej Brytanii, a jedynie ok. 15 proc. do Polski.

W kontekście Afryki Południowej istotny rozdział historii „afrykańskich” Polaków dotyczy dzieci z Oudtshoorn, czyli sierot w liczbie około 500, które trafiły Oudtshoorn, na terenie ówczesnego Związku Południowej Afryki, który był wówczas częścią imperium brytyjskiego. Przyjęcie tych uchodźców wymagało to nie tylko zgody Brytyjczyków, ale także władz lokalnych. Oudtshoorn jest średniej wielkości miastem (60 tys. mieszkańców) położonym w Prowincji Przylądkowej Zachodniej (Western Cape). Założone zostało pod koniec XVIII w. przez holenderskich farmerów i znane było i nadal jest przede wszystkim z wielu farm, w których hodowane są strusie.

W 1945 r. zakończyła się druga wojna światowa, natomiast dzieci z Oudtshoorn nie były w stanie wrócić do domu. Pochodziły ze wschodniej Polski, czyli z terenów zagarniętych przez Związek Sowiecki. Nikt też tam na nich nie czekał – większość dzieci, które trafiły do Afryki Południowej, były sierotami. Sytuacja polityczna w Polsce też nie zachęcała do powrotu.

Władze Związku Południowej Afryki pozwoliły im pozostać w kraju. Obóz został zlikwidowany w 1947 r., lecz dzieci – z których niektóre osiągnęły już pełnoletniość – zostały przyjęte do społeczeństwa południowoafrykańskiego. Pozostanie w obozie w Oudtshoorn nie było możliwe, gdyż należał on do jednostki wojskowej, a poza tym w zamierzeniu miał być rozwiązaniem tymczasowym. Dzieci rozjechały się więc po całym kraju, weszły w tamtejsze struktury, założyły rodziny i wychowały swoje dzieci, a potem wnuki.

Związek Sybiraków w Afryce Południowo-Wschodniej

Historia polskich dzieci w Oudtshoorn doprowadziła do powstania środowisk polonijnych, które ostatecznie utworzyły w 2006 r. Związek Sybiraków w Afryce Południowo-Wschodniej. Organizacja, formalnie zarejestrowana w RPA w latach 2023-2024, działa na obszarze Ugandy, Tanzanii, Kenii, Zambii, Zimbabwe i Republiki Południowej Afryki. Obecnie zrzesza 475 członków.

Związek organizuje okolicznościowe obchody przybycia polskich dzieci do Oudtshoorn, troszczy się o upowszechnianie historii Polaków w RPA i pozostałych państwach afrykańskich, do których trafili Polacy z Syberii, dba o polskie groby, opiekuje się obiektami pamiątkowymi, organizuje coroczne konferencje dziedzictwa polskiego, pokazy filmowe o tematyce poświęconej zsyłkom na Syberię i dalszym losom polskich zesłańców, a także zainicjował utworzenie polskiej sekcji w CP Nel Museum. To właśnie z jego inicjatywy wzniesiono pomnik w Oudtshoorn. Najnowszym projektem organizacji jest budowa podobnego upamiętnienia w Lusace (Zambia). Prezesem Związku jest Stefan Szewczuk.

Polecamy:

- [Paweł Głuszek: Dzieci polskie w Afryce 1944-1948](#)
- [Krzysztof Pawluczuk: Pamiętnik z Afryki](#)
- [Joanna Żelazko: „Mała Polska” na Antypodach](#)
- [Tomasz Sikorski: Z krzyżem harcerskim na tułacznych szlakach](#)
- [Paweł Głuszek: Polskie dzieci tułacze](#)
- [Anna Hejczyk: Przywrócone dzieciństwo. Polskie osiedle Tengeru w Tanganice](#)
- [Anna Płońska: Przywrócić „skradzione dzieciństwo”. Polskie szkoły dla dzieci-uchodźców](#)
- [Archiwum Pełne Pamięci: Polscy tułacze w Afryce](#)
- [Dzieci na „szlakach nadziei”](#)
- [Dyskusja: Tułacze szlaki polskich dzieci po 1939 r.](#)
- [Publikacja: „Z piekła ku wolności”. Losy obywateli polskich ewakuowanych z polską armią dowodzoną przez gen. Władysława Andersa ze Związku Sowieckiego w 1942 roku](#)

- [Publikacja: Sybiracy pod Kilimandżaro. Tengeru. Polskie osiedle w Afryce Wschodniej we wspomnieniach jego mieszkańców](#)
- [Publikacja: Polskie dzieci na tułaczach szlakach 1939-1950](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Oudtshoorn

Centrala

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa

Uroczystości